Nᴿᴱᴷ 15.

Do Nru. 166 Gazety Korres: Warsz: i Zagr: 1821.

ROZMAITOŚCI.

I.

O religii turków.

Machometańska religia, tak nazwana od Machometa iey twórcy, iest religiią stanu. Używaią przy obrzędach języka staro-arabskiego, który pochodzić ma od Hebrayskiego. alkoron był bowiem napisany po staro-arabsku. Język ten uważaią za używany w raiu i sądzą iż nikt z ludzi nie może go posiadać dokładnie, ponieważ zawiera miliony wyrazów. Pisane we względzie niego filologiczne dzieła, dowodzą, iż na wyrażenie tylko samego wielbłąda, iest przeszło 1000 wyrazów a 500 na wyrażenie lwa. — Turcy są sekty Omara, ale się dzielą na wiele innych tak iak chrześcianie. Nie ma żadnych przepisów poprzedzaiących przyięcie kogo do stanu duchownego. Kto kolwiek chce bydź duchownym przybiera się w kościelną suknię, pełni swe obowiązki i występuie z tego stanu kiedy mu się podoba. Mufty iest arcy-kapłanem.

Podług machometańskiey religii wszelkie inne wyznania są cierpianemi. Kościoł iednakże grecki tak iest uciśniony iż lud wyznania tego sprzyia zawsze wszelkim rewolucyom zagrażaiącym tylko rządowi. Grecy maią patryarchów w Stambule, Jerozolimie, Alexandryi i Antiochii. Cywilna i duchowna ich władza nad chrześciianami wyznania greckiego, stosuie się do opłaty składaney rządowi za te ich przywileie. Wszyscy chrześcianie, wyiąwszy kobiet, płacą od r. 17 do 60 życia, podatek pogłówny.

Sułtańskie meczeta, które znayduią się tylko po nayznakomitszych miastach iako to, w Stambule, Bruzyi, Adryanopolu, Kairze i t. p. maią przy sobie zakłady tyczące się wychowania publicznego, lub dobroczynności. Każdy meczet mieści i żywi kosztem swym pewną liczbę uczniów. Meczety Baiazeta, Selima i Solimana, maią ich przeszło 400, meczeta zaś Achmeta, Osmana i Mustafy przeszło 800. Nikt nie może zostać duchownym a tém samem i sprawować urzęda prawne, bez poprzedniego przeyścia przez też szkoły.

Machomet tworząc systemat religiiny nie ograniczył się tylko do swego kraiu Lubo nieokrzesany i zapalony, ukształcił się iednak umysł iego odbytemi

w odległych kraiach podrużami, gdzie pilnie nauczał się zwyczaiów i wiary. Staraniem iego było systemat swóy zastosować do religiynych zasad i przesądów narodów sąsiedzkich. Wielu mieszkańców z kraiów zachodnich postępowało wtedy za opinią Ariusza, który zaprzeczał, że Jezus Chrystus był równym Bogu. Wielu żydów przybyło także do Egiptu i Arabii, dla szukania schronienia i obrony od prześladowania Cesarza Adryana, który chciał lud ten wyniszczyć. Mieszkańcy tych kraiów byli bałwochwalcami, oddanymi rozkoszy, rozpuście, lub zbieraniu maiątków iako naylepszego środka, do uzyskania wszystkich rozkoszy zmysłowych, które wraz z wiarą w przeznaczenie, tworzyły cały ich religijny i filozoficzny systemat. Systemat Machometa, miał bydź zastosowany do wszystkich tych ludów. Ogłosił zaraz: iż iest Bóg, który i świat stworzył i nim zarządza, że zsyłał iuż na ziemię różnych proroków dla obiawiania swey woli, że naysławnieyszymi z nich byli, Moyżesz i Jezus Chrystus. „Bóg mi rozkazał, mówił on daley, nie tylko ogłosić te prawa, ale i zawoiować tych, którzyby nie chcieli w nie wierzyć i bydź im posłusznymi, a przeto ustanowić królestwo, któreby rozrzucało światło na całą ziemię Bóg, dodał on, ześle zniszczenie i klęski na tych, którzy się mnie nie poddadzą, ale uczniowie moi będą mieli w nagrodzie w tem życiu posiadanie całey ziemi, na drugim zaś świecie znaydą ray, w nim wszelkie rozkosze zmysłowe a nayszczególniey miłość. Ci którzy polegną za rozkrzewianie wiary, znaydą po smierci rozkosze ieszcze większe od tych, których używać będzie reszta prawowiernych.“ Takie to są główne artykuły religii Machometa, dodawszy do tego, wiarę w przeznaczenie, i zakaz piiania mocnych napoiów. Zaledwie systemat ten był ogłoszony, wszyscy mieszkańcy przyięli go z zapałem; artykuły ułożone były przez nieiakiego Sergius, duchownego, i utworzyły xięgę zwaną Koranem lub Alkoranem.

Machometanie wierzą także iż świat był w dniach sześciu stworzony, iż przed uskuteczenieniem tego Bóg stworzył był tablicę na którey wyrył swoie wyroki, stworzył dłuto którem ie rył i wody na których tron swóy oparł. Naśladuią Machometanie w tem żydów, którzy twierdzą iż przed stworzeniem swiata stworzył był Bóg siedm rzeczy, to iest: ray, prawo, dusze sprawiedliwych, Jzraela, tron swoiey chwały, Jerozolimę i Messyasza.

Machometanie taki maią szacunek dla aniołów, iż każdego któryby istnieniu ich przeczył lub ich nie kochał, uważaią za niewiernego. Podług ich myśli, wolni są oni od grzechów, używaią zawsze przytomności Boga i nie są mu nigdy nieposłusznymi. Sądzą nadto iż ciało ich utworzone iest z swiatła, iż niema pomiędzy nimi różnicy płci, iż niepotrzebuią ani pożywienia ani snu; wystawuią ich sobie w różnych kształtach i różne im daią własności. Jedni z nich maią wielbić Boga w różnych postaciach, drudzy spiewaią iego pochwały, inni nakoniec zapisuią czynności ludzkie i ludziom służą za strużów. Oprócz aniołow i diabłów maią ieszcze Machometanie jeniuszów w ięzyku ich zwanych gins. Są oni poślednieyszymi od aniołów, iedni są dobrzy drudzy zli, podlegli wraz z ludźmi przyszłym nagrodom lub karom. Stworzeni na miliony lat przed Adamem, zamieszkuią gury. Jch prace, potyczki, woy-

ny i próby przez ktore prześli, są zrodłem literatury wschodniey.

Machometanie maią wiele tradycyi o stworzeniu pierwszego człowieka. Mówią iż aniołowie Gabryel, Michał i Jzrafit dostali od Boga rozkaz szukania siedmiu garstek ziemi, różney głębokości i koloru. Trzey Aniołowie usłuchali, ale ziemia lękaiąc się dla siebie i samego Boga niebezpiecznych z tego skutków, prosiła aniołów ażeby się wrócili. Azrael dostał wtedy zlecenie spełnienia rozkazów nay wyższego i uskutecznił ie. To posłuszeństwo ziednało mu władzę oddzielania duszy od ciała i nazwisko *Anioła śmierci.* Ziemia którą wziął, zaniesioną została do Arabii i złożoną w okolicy Meki i Tayefa. Bóg utworzył z niey dopiero postać ludzką którey dał schnąć przez dni albo lat 40. Tymczasem Aniołowie chodzili często oglądać ią. Znaydował się pomiędzy nimi Eblis, nazwany późniey diabłem Jlen-asson. Pod pozorem przypatrzenia aię iey, uderzył ią nogą, ponieważ wiedział iż Bóg, chciał ią doskonalszą stworzyć od niego i od tey chwili postanowił nie bydź posłusznym naywyższemu. Nie zyskał nic na tem Eblis, bo został złym duchem; ziemia zaś dobrze sądziła iż wydane z wnętrzności iey dzieci, poszarpią ią kiedyś i powstaną przeciwko Bogu.

Machometanie wierzą także w dawne istnienie dusz. Zdaniem ich Bóg wydobył z Adama wszystkich iego następców i rozkazał im uznać się za pana. Wszyscy ci ludzie zgromadzeni w tedy byli na dolinie niedaleko Meki, inni zaś mówią że na dolinie Bahia w Indyi. Stanęli tam pod postaciami mrówek, ale poznawszy w przytomności aniołów iż zależeli od Boga powrócili wszyscy do ciała swoiego oyca.

Machomet ogłasza w swym Alkoranie iż po narodzeniu się Adama bóg mu obiawił nazwiska wszystkich istniejących rzeczy, przez co chciał ukrucić dumę aniołów, którzy na powstanie człowieka niechętnem poglądali okiem. Rozkazał im się zgromadzić i zapytał się ich o nazwiska wszystkich rzeczy, na co gdy aniołowie odpowiedzie i iż to przechodzi ich wiadomość, Bóg kazał natenczas wymienić żądane nazwiska Adamowi, co gdy on uczynił, rozkazał Bóg aniołom oddać hołd człowiekowi pierwszemu, iako ich przełożonemu

Machometanie maią także swóy ray ziemski, w którym znayduie się drzewo życia. Upadek człowieka podobny iest do tradycyi zachowaney przez Moyżesza. Podług Alkoranu, diabeł chciał weyść do raiu dla kuszenia Adama, ale Adam który strzegł weyścia nie przyiął go; upraszał potem diabeł wszystkich zwierząt iednego po drugim ażeby mu ułatwiły weyście pod pozorem że ma coś ważnego powiedzieć Adamowi, i iego żonie. Nikt nie chciał spełnić iego żądania prócz węża który go w pysk wziąwszy, wprowadził. Wąż był w tedy nayWiększey piękności, którey zrównywał wrodzony mu dowcip, arabcwie bowiem przed obiawieniem Machometa sądzili; iż diabli przemienieni zostali w wężów. Pierwszy człowiek po swym upadku wygnany został z raiu. Około Meki wznosi się gura zwana Arafat, na którey Adam po wygnaniu i dwustoletniem rozłączeniu znalazł i poznał swą żonę. Poprowadził go na tę gurę anioł Gabryel poczem Adam udał się z żoną na wyspę Ceylan, gdzie spłodził wiele potomstwa. W pobliskości także Meki na gurze Abu-Kabis Machometanie umieszczaią grobowiec

Adama, ale starożytni Persowie zostawia ią go na wyspie Ceylan, gdzie lwy pilnuią zwłok iego.

Pierwszym obowiązkiem Jmanów iest przestrzegać postów, które przynaymniey trwaią przez 7 miesięcy w roku, i od zachowania których nic odwieść prawdziwego Machometana nie powinno. Post zwany Radaman trwaiący miesiąc poprzedza Bairam, który w turcyi iest równą uroczystością iak u nas wielkanoc. Przez cały ten czas pożywienie turków składać się tylko powinno z chleba, iarzyn i korzeni ale bez oliwy. Derwiszowie czyli zakonnicy odprawiaią wtedy różne obrządki. Mogą oni się żenić, ale muszą chodzić w dziwacznym stroiu, cali bowiem okryci są grubem suknem nogi tylko i ręce maiąc obnażone. Co wtorek i piątek zgromadzaią się do wielkiey sali i w czasie kiedy Jman siedzący na srodku w krześle czyta przepisy z Alkoranu, oni stoią oczy spuściwszy w ziemię i na krzyż założywszy ręce. Po odczytaniu ośmiu albo dziesięciu derwiszów zaczyna przygrywać na szałamai. Jman potem tłumaczy to co czytał, poczem oni znowu śpiewaią i graią do uki ich przełożony który sam tylko ma prawo noszenia ubioru zielonego, nie wstanie i nie rozpocznie uroczysty taniec. W tedy kiedy iedni graią, drudzy obciskaią na ciele niezmiernie przestronną suknię i kręcą się w kółko z ad wiaią ą szybkością, stosuiąc iednak swe poruszenie do ruchu czasu (taktu) przegrywaney pieśni. Taniec ten, czyli to kręcenie się na iedném mieyscu w kółko trwa przez godzinę, derwisze zaś są tak przyzwyczaieni, iż żadnemu nie zawróci się głowa Po ukończeniu tańca wszysey razem wykrzykuią: *Niema Boga iak ieden Bóg a Machomet iest iego prorokiem.* — Całuią potem rękę przełożego i oddalaią się z naywiększą powagą.

(O obyczaiach turków w przyszłym Nrze)

II.

Nieco o ięzyku angielskim.

Pewien badacz angielskiego ięzyka, przeyrzawszy pilnie słownik Johnsona, okazał iż ięzyk ten ma wziętych wyr ów 6732 z łacińskiego, — 4812 z francuzkiego, — 1665 z ięzyka saxońskiego; — 1149 z greckiego, — 691 z hollenderskiego, 211 z włoskiego, — 106 z niemieckiego, 95 z welskiego, — 75 z duńskiego, — 56 z hiszpańskiego, — 50 z islandskiego, — 34 z szwedzkiego, — 31 z arabskiego, — 16 z teutońskiego, — 15 z hebrayskiego 13 z gotskiego, — 6 z irlandskiego, — 4 z flandzkiego, — 3 z syryyskiego, — 3 z szkockiego, — 1 z tureckiego, — 1 z irlandskiego i szkockiego, — 1 z portugalskiego, — 1 z perskiego i 1 z fryzyyskiego.
